

Fuglevennen

Din naturkontakt

Høst 2011

Tema:

Slik monterer du en fotokasse

Kamuflasje - fuglenes livsviktige våpen

Rosenfinken - ny brettart?

Reirplass ønskes...

Hedmark ble i vår landets lappuglefylke nr 1, da ornitologene fant 22 lappuglereir! Ugla over valgte en svært spesiell reirplass. Den la egg på taket av en slaguglekasse. Ti egg trillet utfor kanten. Kasseieren lagde en ramme på taket, og la 8 hele egg tilbake på plass. Ugla la seg på og ruget videre. Desverre gikk det likevel galt, og både egg og ugle forsvant.

Et spennende fugleår - bekymringer og gleder

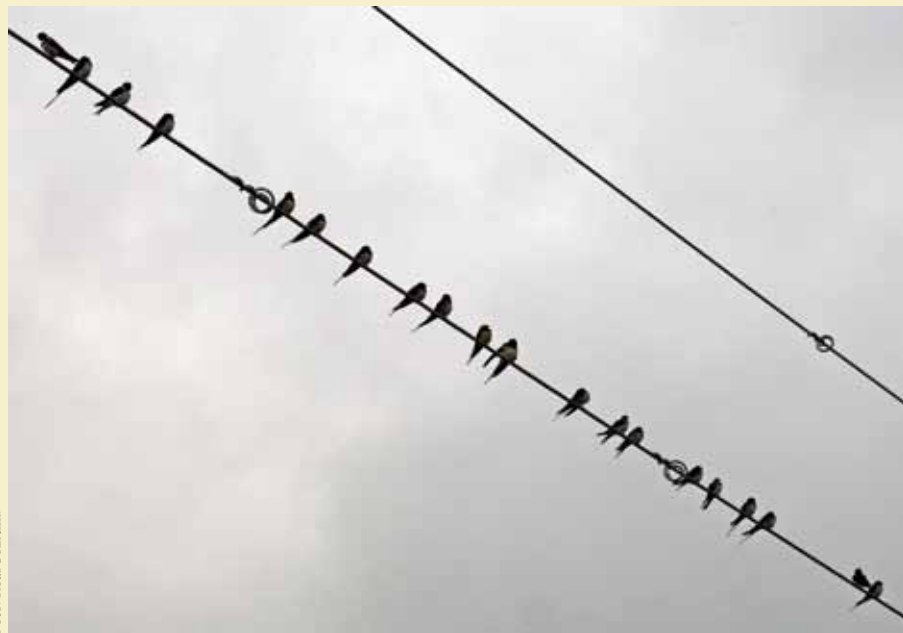

Foto: Roar Solheim.

I noen år registrerte vi at det var færre taksvaler og låvesvaler å se på gamle hekkeplasser. I sommer har vi fått rapport om at det er flere svaler enn på lenge.

Mange meldte fra om at det var færre rødstjerter og svarthvit fluesnapperer i fuglekassene. Men i 2010 fikk vi et svært godt rødstjertår. Mange forteller at de har bra med svarthvit fluesnapperer i kassene sine nå.

Det er mange år siden vi hadde et skikkelig stort lemenår. Denne sommeren har vi fått rapport om lemen og smågnagere fra nesten hele landet. Og vi som trodde at de store lemenårene kanskje var borte for alltid! Minst 40 snøglehekkinger er funnet i Troms og Finnmark, og fjellreven har ynglet både i Finnmark og Børgesfjell. Ett fjellrevhi på Varangerhalvøya hadde hele 12 valper! Varangerhalvøya overrasket også med en ny hekkeart for Norge i sommer. Polarjoene ble nemlig funnet med unger!

Også perleuglene er tilbake for fullt. Etter mange vintre med lite perleuglesang har vi, i alle fall på Østlandet, hatt stort tilslag i fuglekassene.

Til redaksjonen i Fuglevennen har vi fått flere meldinger om at det denne sommeren har vært færre tårnseilere både i Nord- og Sør-Norge. Er det været som har skylda, eller er det forhold i Afrika?

På samme tid jubler Hedmark-ornitologene over 22 hekkinger av lappugler i fylket.

Det er utrolig viktig at noen følger med på svingningene i naturen og kan melde fra. Vi har lov til å være bekymret når vi ser at det tynnes ut i fuglebestander. Det utrolig viktig at det er mange som har god artskunnskap og som kan si fra når fuglene uteblir, og som engasjerer seg i arbeidet for å ta vare på naturen og faunaen.

Norge har en variert natur fra fjord til fjell med over 250 hekkende fuglearter. Vi er heldige som kan oppleve fuglesangen noen hektiske vårdager, yrende fuglefjell, skarrende ryer og heiloens fløytetoner i snaufjellet. Dette gjør livet rikere.

Roar og Trond

Innhold

	side
Reirplass ønskes...	2-3
Et spennende fugleår	4
Alt vel i snøogleland	5
Spørsmål og svar	6-7
Slik monterer du en fotokasse	8-9
Kamouflasje - fuglenes livsviktige "våpen"	10-13
Fuglevenner: Jeg pruter på alt, men ikke på fuglemat!	14-15
Uvanlig fugl på forplassen - rosenfink	16-17
Lemen - Norges hissigste gnager?	18-19
Mine natursider	20-21

Fuglevennen

kommer ut med to nummer i året; ett om våren og ett om høsten. NOF-medlemskap med Fuglevennen koster kr 130,- pr. år.
www.fuglevennen.no

Har du spørsmål, eller stoff til *Fuglevennen*, send dette til:

Norsk Ornitologisk Forening
Sandgata 30B, 7012 Trondheim
tlf.: 73 84 16 40
fax: 73 84 16 41
e-post: fuglevennen@birdlife.no

Redaksjonen i Fuglevennen:

- * Roar Solheim (ansvarlig redaktør)
Agder naturmuseum og botaniske hage
- * Trond Vidar Vedum
Høgskolen i Hedmark, avd. for lærerutdanning
- * Magne Myklebust
Norsk Ornitologisk Forening
- * Morten Ree
Norsk Ornitologisk Forening

Bildebearbeiding, layout og uttegning:
Roar Solheim.

Omlagsfotografier: Roar Solheim.

Forside: Fasan, hunnfugl i høstvegetasjon.
Bakside: Boltit.

Samarbeids- partnere

Agder Naturmuseum og
Botaniske Hage

– www.naturmuseum.no

Høgskolen i Hedmark

– www.hihm.no

Nettverk for miljølære

– www.miljolare.no

Gamle Fugle- vennen på nett!

Hvis du ikke har de tidligere utgavene av Fuglevennen, så kan du lese dem på nettet. Gå inn på nettsiden

Fuglevennen.no

så finner du Fuglevennen for årene 2004-2009.

Alt vel i snøugleland

Sommeren 2011 ble det beste snøugleåret på lenge i Norden. Trolig har det ikke hekket så mange snøugler i Norge, Sverige og Finland siden 1978. Mer enn 50 reir eller hekkeforsøk er registrert, og de fleste av dem ble funnet i Troms og Finnmark. Det er det store lemen- og museåret som har gitt uglene gode hekkeforhold. Siden det fremdeles blir sett smågnagere, er det også håp om at mange snøugleunger kan overleve den første, kritiske høsten. Det trengs for at snøugla skal kunne komme tilbake til sine gamle hekkeområder også i Sør-Norge. Hvem vet - kanskje blir Hardangervidda neste stopp?

Foto: Roar Solheim

Duer i hagen

Jeg har den store gleden av å ha en hel duekoloni i hagen. Jeg våkner hver morgen kl 6.00 av: *ko-ko-ko-ko-ko* som de synger mange ganger etter hverandre, og tilslutt en kort *ko-ko*. Det høres veldig poetisk ut og derfor kaller jeg dem poesiduen. De er tjuke, grå, har rosa og grønnskimrende bryst og en hvit flekk i nakken. Når de flyr høyt lager de nesten alltid små pipelyder og når de flyr fra tre til tre flakser de hardere med vingene enn noen annen fugl jeg kjenner. Er dette skogsdue?

Lina Andresen

Du har beskrevet ringduer. Mange kaller dem feilaktig for skogsduer, til forveksling med den arten som faktisk heter skogdue. Den hekker i hule trær, og er mindre enn ringdua.

Blir skarvene våte?

I Igna holder det nå i august-september til et skarvepar med en unge. De er uvanlig besøk her. Jeg har nå lest litt om skarvene. I en fuglebok står det at skarven har vannavstøtende fjærdrakt, men i Wikipedia står det at den ikke har det, og at den derfor er så god dykker. Jeg lurar på hva som er riktig?

Torbild Larsen

Skarvene smører fett på fjærene lik andre vannfugler, og vannet preller derfor av fjærene. Men skarvene slipper en del vann inn mellom fjærene når de dykker, og de trekker derfor ikke med seg så mye luft inne mellom fjærene som andre vannfugler under dykket. Det er dette vannet de må tørke ut etter dykkingen, og derfor sitter de med utspilte vinger.

Hvorfor rister dompapen på fjærene?

Fotografert s. 6-7: Roar Solheim.

Hvorfor gjør dompapen slik: Den rister litt på fjærene, (mest på vingene), uten å strekke dem ut, mer som om den skal bruse med fjærene, men ikke gjør det helt likevel. Det vil si at den ikke bruser med fjærene slik som de gjør når det er kaldt. Ristingen skjer bare et par sekunder, og så legger fjærene seg ned igjen. Den gjør dette noen ganger etter

hverandre, og mister nesten balansen den ene gangen.

Hvorfor gjør dompapen dette? Er det en måte å ordne fjærene på, og å få dem på plass? Hva er det som skjer med fjærene rent "teknisk" når fuglen gjør slik?

Anna Brandrud

Du har gjettest riktig! Fuglene rister slik på fjærene for at fjærene skal legge seg i riktig "rekkefølge". Fjærene ligger nesten lagt som takstein. Hvis det blir uorden i dette systemet, så mister fuglen varme, og kan bli våt i snø- og regnvær.

Hvordan fanger alkefuglene fisk?

For meg er det en gåte hvordan lunde og andre alkefugler klarer å fange så mange fisk uten å miste dem de har i nebbet fra før. Det ser fysisk umulig ut. Kan du forklare meg hvordan dette fungerer? Er nebbet ”hengslet” på en eller annen måte, eller er tungen en nøkkel her? Jeg er veldig spent på svaret, for jeg finner ingen forklaring på nettet.

Hilsen Odd

Hvor ble det av ternene i sommer?

Hvor ble terna av i sommer ved Portør? Jeg har aldri sett så lite terner, og jeg mener at det var bra med terner i fjor! Er det færre terner generelt i Norge i år? Er ternene skremt bort p.g.a. dårlig sommer i sør og reist nordover? Jeg er spent på å høre hva som har skjedd!

Svein Byholt

Makrellternene ser ikke ut til å ha hatt noen god sommer langs sørlandskysten i år. Utenfor Grimstad hvor det i fjor var ca

Nebbet hos alkefuglene er ikke vesensforskjellig fra andre fuglers nebb, så det er nok bruken av tungen som er hele hemmeligheten ved lundenes fiskefangst. Lomvi fanger bare EN lodde om gangen, som den flyer med i nebbet for å levere til ungen. Blant alkefuglene er det derfor lundene som skiller seg ut som de mest bemerkelsesverdige, siden de klarer å fange mer enn én småfisk mens de holder de første fast med tungen og nebbet.

20 ungfugler, var det i år bare 3 ungfugler og 3 voksne terner å se den 12. august. De andre hadde trukket vekk, kanskje var de allerede på vei sydover. Vanligvis trekker de ikke før omkring 20. august, så dårlig hekkeresultat i år fikk dem til å fly minst 1 uke tidligere enn normalt. Det er alltid vanskelig å vite sikkert hva som er årsaken. Regnvær har vært trukket fram som en mulig årsak til dårlig ungeproduksjon. Lokalt kan mink skape problemer, og næringssvikt er også en mulig årsak. Mange sjøfugler, og spesielt terner, har gått sterkt tilbake langs norskekysten.

Spørsmål og svar

Hvis du lurer på noe om fuglekasser, fugleforing eller fuglens liv, så ta kontakt med Fuglevennen. Vi i redaksjonen forsøker å gi svar og råd. Du kan også gå inn på *Spør en ornitolog* på våre hjemmesider www.fuglevennen.no

Når et spørsmål og svar fra nettsidene kan være av interesse for Fuglevennens lesere, kan det bli gjengitt her i bladet.

Kan fuglene få stivnet matolje?

Jeg har fått et tips fra en slektning om å sette rein matolje ut til fuglene i kulda. Olja vil stivne til en passe spiselig masse, og fuglene trenger fett om vinteren. Er dette tilrådelig? Kan olja sette seg fast på nebb og så videre, og hindre fuglene i å ta opp næring? Jeg spør fordi den vanlige fuglematen (meiseboller og fett m/frø), fryser og blir stein harde i streng kulde. Det gjør kanskje ikke noe, men jeg synes å ha observert at noen fugler ikke greier å hakke løs noe fra disse isklumpene.

Aina Strand

Jeg kjenner ikke til om noen har forsøkt å fore med slik matolje som du spør om, men det burde ikke være problematisk når olja er størket. Fuglene klarer fint å rense nebb etter å ha spist ”klissete” mat (som f. eks. bær), så det er ikke noe problem. Men fett som er stivfrosset er heller ikke problematisk for fuglene - de klarer å hakke løs små biter selv i streng kulde.

Slik monterer du en fotokasse

Fotografier s 8: Roar Solheim.

Dette finner du i esken med fotokasse-settet: DVD med programvare for PC, fuglekasse med kamera (se under), ledning og koblinger for tilkobling til TV eller PC. I tillegg to metallbeskyttere for kassens inngangsbull.

Mange setter opp fuglekasser for fuglene, og liker å oppleve fuglenes familieliv på nært hold. Men hva som skjer inne i fuglekassa er det ikke like lett å følge med på. Her har det skjedd store framskritt de siste årene. Det finnes nå ferdige sett med fuglekasse, kamera og utstyr for å koble dette direkte til en TV-skjerm. På denne måten kan du følge med på fuglenes familieliv når du måtte ønske. Kamerakassen kan også kobles opp mot en PC.

Selv om mange har oppdaget dette tilbudet, så kommer det stadig spørsmål til Fuglevennen om slike kasser og hvordan de kan skaffes. Fuglevennen lånte ett fotokasse-sett fra *Natur og Fritid*, NOFs egen butikk, og her er beskrivelse av hvordan du kan montere en slik kasse.

Under det skråstilte taket er det et stykke som du kan trekke ut. Her er selve linsen (kameraøyet) plassert. Det er montert et plastdeksel over selve linsen (se bildet over), og dette dekselet må fjernes når du setter opp fuglekassa. På sidene under taket er det to åpninger som er dekket av matt plexiglass. Dette er for at lys skal komme inn i kassa, slik at kameraet lettere skal fange opp et bilde. Når det blir mørkt, fanger kameraet opp bevegelsene med infrarødt lys. Da blir bildet på skjermen svart hvitt og mer uklart.

Slik kobles ledningene (bildet til høyre). Hovedledningen fra fuglekassa må ha strømtilførsel via kontakten. Ledningene (hvit og gul kontakt) kobles direkte til TV, til en scart-kontakt, eller på USB-kontakten, som stikkes inn i PC-ens USB-inngang.

Familieliv på kloss hold

Foto: Jan Erik Røer.

Slik ser det ut inne hos fluesnapperne når mor kommer med mat til ungene. Små gap strekker seg opp mot foreldrefuglen, og matingen er raskt unnagjort. Med en slik fotokasse kan du se deler av fuglenes liv som det ellers er vanskelig å oppleve uten å skremme fuglene. Fuglene reagerer ikke på den lydløse kamera-linsen i taket.

I kassa under har en blåmeis nett-opp startet med reirbygging. Det er bare noen få biter av vegetasjon på bunnen, og meisen har kommet inn med noe som ligner reinlav.

Foto: Oskar K. Bjørnsrud.

Foto: Roar Solheim.

Her er fotokassa montert på en lyktestolpe, et stykke unna huset. Hvis ledningen må henges i et slikt luftspenn, bør den sikres ved å trekke en løkke gjennom en trang øyeskrue og rundt en spiker (se over kassa oppe på stolpen). Det samme gjøres mot huset. Da henger ikke ledningen med strekkdrag rett fra kassa. Det kan også lønne seg å spikre takpapp på taket, da varer kassa lenger.

Foto: Roar Solheim.

KAMUFLASJE

- fuglenes livsviktige "våpen"

Fotografert s 10-13 hvis ikke annet nevnt: Roar Solheim.

Fjellrype høna til venstre og fasan høna over går helt i ett med det landskapet de lever i. Det hjelper dem med å overleve.

Hvis du har gått i fjellet, har du helt sikkert sett rypere. Men det er slett ikke sikkert at du har sett dem på bakken. Vanligvis oppdager du rypene når de letter og flyr vekk. Det er svært vanskelig å oppdage rypene når de sitter stille, og grunnen til det er at fuglene er kamuflert. De prøver rett og slett å ikke bli sett, og det er de veldig flinke til.

Det er svært mange fugler som har utviklet forskjellige kamuflasjefarger, og som utnytter disse fargene slik at de forsvinner i vegetasjonen. Samtidig har de lært seg til å oppføre seg slik at kamuflasjefargene får størst mulig virkning. Det gjør de ved å holde seg i ro og ikke bevege seg når en fare truer.

De fleste fugler som legger reir på bakken, har utviklet gode kamuflasjefarger. Hønsefugler, vadefugler og ender er eksempler på slike. Hos hønsefuglene og endene er det (nesten) bare hunnene som ruger og tar seg av kyllingene. Derfor er det hunnene som har de mest typiske

kamuflasjefargene hos disse fuglene. Hannene kan ha ganske sterke og iøynefallende farger og mønstre. Selv om noen vadefugler har markante mønstre, kan det være svært vanskelig å oppdage en rugende fugl som ligger i ro.

Fasan hanen har flotte farger som lyser mot deg når du ser den. Høna er jevnt spraglet i gulbrune farger. Likevel kan det være vanskelig å oppdage selv en fasanhane hvis den smyger seg inn mellom gress og busker. Flekkmønstrene bryter opp de sterke fargene.

Vaktsomme øyne

Fugler har mange fiender - pattedyr og fugler som forsøker å spise dem. Kamufasje er først og fremst utviklet for at fuglene ikke skal bli sett. Det betyr at det er jegere som jakter ved hjelp av synet som kanskje er fuglenes viktigste fiender. Slike jegere er for det meste andre fugler. Hauker, ørner og falke, men også ugler og kråkefugler, kan være aktive fuglejegere. Rovpattedyr som rødrev, mår og røyskatt jakter mest ved hjelp av luktesansen, og mot disse dyrene er kamuflasjen ikke like viktig.

Spurvehauk (til venstre) og kongeørn (til høyre) er typiske fuglejegere. Øynene peker skrått framover, og de kan plukke ut detaljer og bevegelser på svært langt hold.

Åkerfarge

Sanglerka (til høyre) har ikke akkurat noen fargerik fjærdrakt. Til gjengjeld får den gulbrune fjærdrakten fuglen til å gå i ett med den gamle halmen på en åker. Med en gang lerka hopper ut på snøflekkene, er den synlig på langt hold. Da kan den lett bli oppdaget av en vårsulten hauk eller falk.

Kamuflasjefjær

Dette er fjær fra ryggen til seks forskjellige vadefugler. Alle har gode kamuflasjefarger. Når de ligger eller står stille på bakken, forsvinner de nesten mot vegetasjonen. Fuglene er (fra venstre): Storspove, rugde, enkeltbekkasin, heilo, steinvender og myrsnipe. Legg merke til de gule flekkene på heilofjæra. De går svært godt overens med de gulgrønne fargene på forskjellige lavarter, som er veldig utbredt i den delen av fjellet hvor mange av heiloene hekker. Rugdefargene stemmer godt med vissent løv og bar på skogbunnen.

At kamuflasjen er viktig, viser måten endene skifter fjær på. Ender skifter alle vingefjærene på en gang. Det medfører at de under noen uker på sommeren ikke kan fly. I denne sårbare perioden skifter hannene også kroppsfjærene, og får en drakt som ligner hunnens farger. Det gir dem bedre kamuflasje på den tiden de er mest sårbare overfor rovfugler og rovpattedyr. Disse fjærskiftedraktene hos ender kalles for eklipsedrakt. Hanner med slik drakt kan være vanskelige å artsbestemme om sommeren.

De fleste fugler som har god kamuflasjefarge, har fjær med farge som ligner det landskapet de oftest oppholder seg i. Enkeltfjær hos kamuflerte fugler har som regel flekkmønstre med lyse og mørke farger. Men noen kan også ha ensfargete fjær med kamuflasjefarge. Bare tenk på rypene som er helt hvite om vinteren, og forsvinner i snølandskapet. Fugler som lever i ørkenstrøk har ofte sandfargete fjær.

Grønt i trærne,

Mange fugler som lever i trær har grønne, gule eller grågrønne farger. Gråspett (til høyre) og løvsanger (under) er slike fugler.

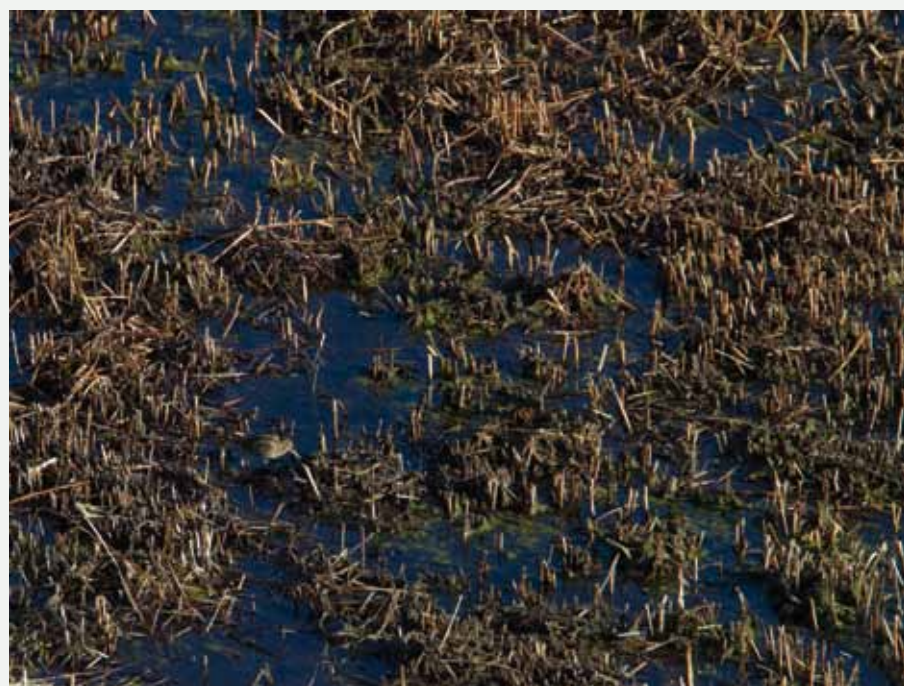
...og brunspraglede på bakken

Bakkelevende fugler har ofte brunspraglet fjærdrakt. Rugda, som lever i skog, har svært god kamuflasjefarge. Det gjelder både ungene (under) og den voksne fuglen (under

til høyre). Det er nesten umulig å oppdage ei rugde i skogen uten at du skremmer den opp. Derfor er den også en av de vanskeligste vadefuglene å fotografere i sitt rette miljø.

Foto: Gunnar Gundersen

Enkeltbekkasinen er i slekt med rugda, og har like gode kamuflasjefarger. I myrgresset forsvinner den fullstendig. Fuglen på det store bildet til venstre er synlig et kort øyeblikk i det den krysser et felt med vann. Så forsvinner den igjen mellom gress og strå.

Ligg stille og lev

Vi vet ikke om fuglene selv er klar over at de er godt kamuflert, men oppførselen deres kan tyde på det. Hvis ei rype oppdager en rovfugl i nærheten, stivner den øyeblikkelig og holder seg i ro. Rovfuglene har et imponerende godt syn, og kan oppdage detaljer på 10 ganger så langt

hold som oss mennesker. Likevel virker det som at de ikke er særlig flinke til å oppdage dyr som ligger stille. Selv en fargesterk fugl som boltiten (til venstre), er det svært vanskelig å få øye på når den ligger stille og ruger (bildet over).

Fuglen som lager sin egen kamuflasjedrakt

Trana er på mange måter en veldig spesiell fugl. Oppførselen til denne store riksefuglen tyder på at den forstår betydningen av god kamuflasje. Når tranene ankommer hekkeplassen om våren, har de grå farge på ryggen. Dette er ikke spesielt god kamuflasje mot bakken og vegetasjonen. Når de starter reirbygging, begynner tranene å smøre jord på ryggfjærene. Dermed får de en rødbrun farge på ryggen. Denne fargen går mye mer i ett med de mudder- og myrområdene hvor

tranene vanligvis plasserer reiret sitt, enn den grå ryggfargen. Det hele

Foto: Thor Ostbye

virker ganske utpekulert, men det viktigste er at oppførselen fungerer.

Jeg pruter på alt, men ikke på fuglemat!

Foto: Trond Vidar Vedum.

Det skal være nok åt alle fugla. Dom skal i alle fall kunne eta seg mette ein gong i vikua, sier Tore Rasmussen og fyller mat på forplassen. På trestammen fester han flere nybakte brød, og ved trerota setter han fuglenek inn til stammen.

”Fugler er min hobby” sier en smilende Tore Rasmussen. Han bor i Åsvang i Stange kommune. Til daglig driver han et stort byggevarefirma, Åsen handel. Åsen handel selger varer over hele Østlandet. Firmaet har også en salgsbutikk i Oslo. Det er 14 ansatte, og Tore har drevet firmaet i 44 år. ”Jeg har en travel hverdag. På kvelden skummer jeg gjennom aviser og annonser. Rekker ikke å lese ei bok”.

Tore har hytte høyt oppe i åsen ved Budor i Løten kommune. Her har han etablert en stor foringsplass. ”Spesielt når det kommer litt snø kryr det med fugl her”, sier Tore. Det ser vi. Det er hardtrampet rundt hytta av fugler som har besøkt foringsplassen. Bokfink, bjørkefink, spettmeis, flaggspett og gulspurv er arter som vi registrerer på vårt korte besøk.

”Når du må opp og fore fugla, så har du et mål” sier Tore. ”Ved siden av å fore med solsikkefrø, forer jeg med ferskt brød. Brødene henter jeg på et par butikker i Stange. Fugla må ha ferskt brød, så jeg betaler ordinær pris. Dette er det eneste jeg ikke pruter på”, smiler Tore. ”Jeg pruter på byggevarer, men aldri på fuglemat”.

”Hytta ligger bare en times kjøring fra der jeg bor, og på hytta sitter jeg i vinduet og følger med på foringsplassen. Dette slapper jeg av med. Jeg er ikke opptatt av navnene på fugla, men livet på foringsplassen. Det er trivelig med fugl. Det er en fin hobby for meg. Jeg kommer meg ut og slipper å sitte hjemme og se på

TV. Jeg må jo sørge for at det alltid er mat på foringsplassen. Jeg kan ikke svikte. Jeg forer langt utover våren. Unga må ha mat de også. Dette har jeg drevet med i 23 år”.

”I høst kjøpte jeg to paller med solsikkefrø. Det er ca. 600 kilo. På hytta bruker jeg ca. 350 kilo, og i tillegg forer jeg hjemme med rundt 250 kg. Jeg kjøper 100 kornnek om høsten og 6-7 kartonger med fettboller. Jeg forer 20 kilo solsikkefrø, 10 fettboller og 10 ferske kneipbrød hver uke. Legger ut mat hver helg fra snøen kommer og til den går”.

”Det nytter ikke med små foringsautomater. Når det kommer 100 til 200 fugler på en gang må alle få mat. Jeg strør derfor en del solsikkefrø på bakken”.

”Hver 14. dag setter jeg ut 10 fugle- nek. De setter jeg på bakken inn mot en trestamme. Så fort det blir skumt kommer det harer fra alle kanter. Seks stykker er det meste jeg har sett samtidig. Går jeg i døra smetter haren unna, men på et blunk så er den der igjen. Når det er snøkvitt og måneskinn ser jeg den veldig tydelig. Det er et yrende liv. På det meste har jeg sett 8 ekorn, og jeg har hatt besøk av ulv seks ganger, men da var haren borte”.

- med ulv og hare på foringsplassen!

”Ulven spiser brød. En dag hadde jeg hengt ut 5-6 brød og satt på min vante plass ved kjøkkenbordet. Ved 12-tida om natta kom det en ulv og hentet en brøds kalk. Jeg vekket kona mi som også så den. Den kom tilbake flere ganger og tok nye brød. Om morgenen var alle brødene borte”.

Foto dompap og hare: Roar Solheim.

Foto: Trond Vågar Vedum.

”En gang fikk jeg 134 gamle brød på en butikk. Bilen ble helt trøkka full av brød. Jeg veltet alle brødene utover bakken ved hytta. 14 dager senere var alt spist opp. Hvem var det som spiste opp alt brødet? Alt som kunne kroke og gå”.

”Folk kaller hytta mi for Fuglehytta. Her er det! hører jeg folk si når de passer på ski. Det har kanskje tatt litt av med meg og fugla. Men dette er den hobbyen jeg har, og det er en trivelig hobby og en fin måte å koble av på i en travelt hverdag”, sier en blid Tore Rasmussen.

Uvanlig fugl på foringsplassen: Rosenfink

Mens rosenfink hannen (over) er karmosinrød, er hunnen mer anonymt gråbrun, og kan lett tas for å være en ubestemmelig ”spurv”.

Fotografier denne side: Frode Langdalen.

I slutten av juli sendte Frode Langdalen i Hernes (Hedmark) inn bilder til Fuglevennen av en svært uvanlig forplassgjest. Frode kunne nemlig vise at han hadde hatt besøk av rosenfink på forplassen. Siste besøk var i mai 2011, men rosenfinken var også på besøk året før, på samme tid av året. Frode forteller at fuglene var mer stabile forplassgjester i vår enn forrige vår. Han har hørt sangen til rosenfinken flere steder i sommer, så det er tydelig at arten har tilhold i Hernes. Sommeren 2010 var rosenfinkene på forplassen i mai, for så å forsvinne. I slutten av juli kom de tilbake, men i slutten av august forsvant de for sommeren. I mai i år var rosenfinken altså tilbake på nytt.

Dette er en av de få dokumentasjonene som har kommet inn av rosenfink som forplassgjest. Men det er ikke den første. På slutten av 1990-tallet ble det observert og fotografert flere rosenfink på en forplass i Hønefoss i Buskerud. Også her kom fuglene tilbake flere år på rad. Så kanskje ser vi starten på en utvikling, hvor rosenfinken i økende grad tyr til solsikkefrø som viktig og lettilgjengelig mat rett etter det lange vortrekket. Det er en god grunn til å fortsette foringen godt etter at vinteren har gitt seg. Det er få fugler som kan konkurrere med rosenfinken i fargeprakt blant brettgjestene. Er du klar for en ny opplevelse?

Foto: Frode Langdalen.

Ny i Norge

Rosenfinken er en forholdsvis ny art i Norge. Det første reiret ble funnet i Buskerud i 1970, så rosenfinken har bare vært hekkefugl her i 40 år. Lik mange andre nylig invandrende fugler, svinger også antallet rosenfink fra år til år. De senere årene virker det som om den har gått noe tilbake i antall. Den hekker oftest i busk- og kratt i kulturlandskapet, fra Rogaland til Hedmark og Oppland.

Vinter i India

Rosenfinkene overvintrer ikke i Norge. Det er Sør-Asia som er dens vinterland. I juli-september flyr de, og mange ender opp i India. Først i midten av mai kommer de tilbake til vår del av verden. En rosenfink som ble ringmerket som unge i Vestfold i 1971, ble gjenfunnet i Usbekistan 3 år senere. En svenskmerket rosenfink hann ble to år senere kontrollert i Armenia.

Foto: Roar Solheim.

To kontinenter - to arter

Se godt på disse bildene. Fuglen på bildet over er rosenfinken som gjestet Frode Langdalens forplass. Fuglen på bildet under er fotografert på en forplass i Minnesota i USA i februar i år. Det er en fugl som på amerikansk heter *House Finch*, og som på norsk har fått navnet *purpurfink*. Den er så lik vår hjemlige rosenfink at det nesten ikke er mulig å se forskjell. Begge

tilhører samme fugleslekt. I tillegg har Nord-Amerika to andre arter i rosenfink-slekten, som også er temmelig like purpurfinken. I USA er purpurfinken en svært vanlig brettgjest, noe navnet "husfink" henspeler på. Den koser seg med solsikkefrø, så da er det kanskje ikke så rart at også vår hjemlige rosenfink kan falle for denne typen mat.

Lemen - Norges hissigste gnager?

Lemen er beryktet som et av de hissigste dyrene du kan treffe på i norsk natur. I sommer har det vært mulig å oppleve at dette ikke er langt fra sannheten! Det har vært store mengder lemen å se over hele landet, fra Agder i sør til Finnmark i nord. Mange har fått se hvor sinte disse dyrene virkelig kan være.

Plutselig skriker det iltert i et einerkratt flere meter foran deg. Går du nærmere, hopper det fram en liten oransjebrun, lodden ball som skriker og flekker tenner. Går du enda nærmere, kan den regelrett hoppe mot deg som om den vil bite seg fast i en finger. Det gjør den da også, dersom du stikker fingeren for nær. Du gjør klokt i å ta denne advarselen alvorlig. Lemen har sylskarpe gnagertenner og kraftige kjevemusklær. I tillegg kan et lemenbitt i verste fall smitte deg med lemenpest. Langvarige og kraftige influensasymptomer er resultatet.

En ekte "nordmann"

Lemen er det mest særnorske dyret i faunaen. Den har sin hovedutbredelse i Norge, Sverige, Finland og litt inn på Kolahalvøya. I Russland finnes sibirlemen, som har samme guloransje farge som vår lemen, men uten de samme markerte, sorte tegningene på oversiden. I Nord-Amerika lever en art som kalles brunlemen. Den er jevnt brunlig, og kan bli litt større enn vår hjemlige lemenart. Det finnes også en annen lemenslekt som kalles halsbandlemen. De er mindre enn de ekte lemenene, og har mer muselignende hode.

Fotografert s 18-19: Roar Solheim.

Lementoppen begynte sommeren 2010. I juli og august kom de første rapportene om at folk begynte å se lemen i fjellet. Både fra Hardangervidda, Nord-Hedmark og Finnmark meldte folk om at de så lemen. Mange trodde at dette var toppen av et lemenår. Det er først når det er riktig mange av dem at du får øye på dem ute i naturen. Så, plutselig, virker det som om alle dyrene forsvinner, og det kan gå flere år til neste gang du ser en lemen.

Det at dyrene opptrer i voldsomme mengder, og så tilsynelatende forsvinner fullstendig, har gitt opphav til mange folkelige forestillinger om lemen. En av de mest fantasirike er at man i gamle dager trodde at lemen regnet ned fra himmelen. En annen forestilling er at de legger ut på vandring for til slutt å kaste seg utfor klipper, mot bakken eller havet under. Dette er et poeng som går igjen i vitsetegninger. En lignende oppfatning er at lemen blir så sinna at de til slutt sprekker. Men kan det virkelig være tilfelle?

Når et lemenår går mot slutten, kan du ofte finne døde lemen som er åpne i buken. Det kan faktisk se ut som om de har sprukket. Men sannheten er nok at det er andre dyr som har vært på ferde. Det er sannsynligvis ravn som har tatt for seg av dyrene. Enten tar de livet av lemenene selv, eller de tar for seg de døde dyrene. Med nebbet hakker eller "klipper" de hull i buken på kadaverne, og så plukker de ut godbiter som hjerte, nyrer og lever. Resten får ligge.

I påsken 2011 ble det sett store mengder lemen i fjellstrøk i Sør-Norge. Mange trodde at dette var toppen og slutten av lemenåret. Men vegetasjonen bar ingen tegn på å være snaubeitet. Derfor var det grunn til å forvente at det fremdeles var lemen i fjelltraktene, og at de

Lemen kaster seg ikke utfor bergvegger for å begå selvmord, men der terrenget trenger dem sammen, kan de falle ned og slå seg ihjel. Her har lemen falt utfor en høy brøytekanal.

Du kan ofte finne døde lemen som ser slik ut: med hull i buken og indre organer borte. De har IKKE sprukket av sinne, men er trolig åpnet av ravn eller andre rovdyr som har spist hjerte, lever og nyrer.

ville fortsette å yngle utover sommeren. Det viste seg å være riktig, og vi fikk et lemenår av de riktig sjeldne. Over det meste av Norge ble det sett lemen i fjellet utover sommeren. I de nordlige delene av landet ga mengdene av lemen og andre smånagere gode hekkeforhold for snøugler og fjellvåk. Fra midtre deler av Østlandet til Trøndelagsområdet har det kommet mange rapporter om funn av både jordugle og hornugle.

Skoglemen er en fjernere slektning av lemen, mindre og gråblå i farge. Også denne arten har hatt store bestander i hele sørøst-Norge i som-

mer. Skoglemen ble omtalt i fjorårets høstnummer av Fuglevennen.

Lemenbestanden ser ut til å ha holdt seg utover høsten. Selv så sent som i september ble det sett mye lemen flere steder i landet. Dersom den kommende vinteren blir like kald med tørr snø som de to foregående, så er det sannsynlig at lemen vil yngle under snøen. Da kan det bli store lemenvandring under snøsmeltingen til våren. Da vil også bestandstoppen være over for denne gang, og vi må vente 3-4 år til neste mulighet for å treffe på lemen i norsk fjellverden.

Etter en vinter med stor lemenbestand kan bakken være helt dekket med lemenlort.

Mine natursider er sidene hvor du kan fortelle om dine opplevelser med fugler og andre dyr, sende inn tegninger, bilder, kommentarer og annet. Send inn til *Fuglevennen*.

Mine natursider

Møte med svanefamilie

Knoppsvaner er et vanlig syn i Karmsundet der jeg bor, og i vann ellers i distriktet. Jeg hadde imidlertid ikke sett reiret deres før, og synes det var et besnærende syn.

Det var Leif Sigurd Torbjørnsen, som er hobbyornitolog, som viste meg reiret og var med meg første gang jeg nærmet meg svanen. Det er vanlig at den blir aggressiv når den føler seg truet eller i fare, så vi fant det tryggest å være to.

Svanen rikket seg ikke, men vokter eggene vel. Neste gang jeg besøkte svanen freste den mot meg og var mer aggressiv. Siste gang jeg var der var ungene nettopp klekket ut, og faren passet på litt i bakgrunnen. En unge lå gjemt i fjærene til svanen, men de andre lå og varmet seg i reiret. Et par dager senere så jeg hele familien på svømmetur ute i vannet! Reiret var bygget på et nes ved ei bukt helt ute ved Karmsundet.

Bodil Hagen, Torvastad

Fotografier: Bodil Hagen.

Hvem har bygget reiret?

Jeg har funnet et uvanlig fuglerede, og lurer på hva slags fugl som kan ha bygget det. Den utvendige høyden er omkring 20 cm, mens den innvendige diameteren er 10-11 cm. Redet har ikke inngang fra siden, men det har et avtakbart "lokk". Lokket lå på redet da det ble funnet. Det ser altså ut som om fuglene har forlatt redet og lagt på lokket etter seg!

Vennlig hilsen
Einar Skoglund

Takk for bildene. Selve reiret ser ut som et trostereir uten innlegg av leire og jord, men det KAN hende at dette dreier seg

Fotografier: Einar Skoglund.

om et sangerreir. Gresset på toppen er det vanskelig å finne noen forklaring på. Også gjerdesmett lager kulerunde reir, men den bruker nok ikke så mye gress som her. Gjerdesmettens reir er også mer gjemt

mellom rottrevler og vegetasjon. Dessverre er det vanskelig å komme med en sikker artsbestemmelse, så dette blir nok foreløpig uoppklart. Kanskje noen av Fuglevennens lesere har sett noe lignende?

Fluesnapperne trives på golfbanen

I Fuglevennens vårnummer 2010 fortalte vi om Elverum golfklubb som hadde utviklet et stort fuglekasseprosjekt på Starmoen golfbane. Våren 2009 ble det satt opp over 60 kasser som medlemmene i klubben hadde snekret. Resultatet var oppsiktsvekkende. Av 62 kasser som ble kontrollert, var det reir i 51. Svarthvit fluesnapper brukte 29 av kassene. Et svært godt resultat sett i sammenheng med at enkelte forskere antyder at bestanden av svarthvit fluesnapper går tilbake.

Christian Andersen fra golfklubben har sendt oss resultatene fra de to foregående årene.

Tallene fra 2011 er foreløpig ikke helt klare, men resultatet er svært likt tallene fra 2010.

Det er gledelig å konstatere at bestanden av svarthvit fluesnapper er stabil. Rødstjert var ny kasseart på golfbanen i 2011.

	2009		2010	
Blåmeis	4 par	6,5 %	6 par	8 %
Kjøttmeis	19 par	30,5 %	27 par	35 %
Svarthvit fluesnapper	29 par	47 %	41 par	53 %
Tomme kasser	10	16 %	3	4 %

Resultatene fra Starmoen er veldig interessante. Innslaget av svarthvit fluesnapper er like høyt som ved større kasseprosjekt gjennomført i Hurdal kommune på 1970-tallet. Der ble det satt opp 588 småfuglkasser langs skogsbilveger. I 1972 hekket det 310 fluesnapper i kassene, året etter 254 og i 1974 259 fluesnapper. Dette tilsvarer omtrent samme prosentandel som på Starmoen.

Resultatene er gledelige, og kanskje kan vi bekymre oss litt mindre over bestanden til svarthvit fluesnapper og glede oss over at arten er på plass i norsk natur.

Et flott prosjekt til glede for fuglene og golfspillerne, som sikkert også får litt færre myggstikk.

Finnes det flere kasseprosjekter andre steder i landet, så vil vi gjerne høre litt om resultatene.

Plysfugler med "ekte" sang

Populære i skole og barnehage

Våre søte fugler i plysj er ikke bare naturtro og gjenkjennlige. De låter også som originalene! Plysfuglene synger når du klemmer på dem, og låten du hører er "ekte" opptak fra naturen. Dette er gaven som kan lære barn å gjenkjenne sangen til våre mest kjære sangfugler. Fuglene er ca 15cm lange. Vi kan tilby mer enn 40 ulike arter.

De mest populære fuglene er:

Svarttrost, kjøttmeis, bokfink, dompap, blåmeis, gråspurv, gjøk og rødstrupe

Pris **kr79** pr. stk.
3 stk **kr200** + frakt

Frøautomater

Enkle automater i UV-stabilisert polykarbonat.

- ★ Velegnet for solsikkefrø
- ★ Flere frøuttak i solid metall
- ★ Mange sitteplasser mindre kamp om føden
- ★ Gjennomsiktig materiale, lett å vite når de må fylles

Liten - 4 frøuttak **kr 285**

Med. - 6 frøuttak **kr 335**

Stor - 10 frøuttak **kr 795**
(Kan ta 1,75 kg frø)

XL - 12 frøuttak **kr 895**
(Kan ta 3,5 kg frø.)

Bestselgere fra Nikon

Nikon Spottingscope - Spar kr 1.000

Robust teleskop for fuglekikking, felt- og terrassebruk. Gummiarmert og vannrett med moderne okularer gir skarpt bilde og høy synskomfort.

Nikon Spottingscope 65 RAIII WP (anbefalt 5.275)
Teleskopsett med 30x okular og stativ. **Nå kr. 4.275**

Nikon Monarch - God fuglekikkert

Nikon Monarch har vært vår kikkert bestselger i flere år. Ønsker du deg en allround fuglekikkert med god optikk som du kan bruke fra stuen eller på tur er Monarch et godt alternativ. Kikkerten er gummiarmert, vann- og duggtett, god bildekontrast, lav vekt og har fornuftig pris.

Monarch 8x42 **Nå kr. 2.690**

Monarch 10x42 **Nå kr. 3.490**

Følg med på livet i din egen fuglekasse!

Ferdigmonterte sett med fuglekasse og kamera til å plugge rett i din egen skjerm

Våre fuglekasse-kamera-kit inneholder alt du trenger for å følge med hva som skjer i dine egne fuglekasser i løpet av våren - Alt fra den første inspeksjon, til reirbygging, egglegging, ruging, klekking og ungemating.

Vi tilbyr en rekke forskjellige ferdige sett, klare til bruk. Vårt mest solgte sett har fuglekasse med farge kamera, HR oppløsning og lyd. 30m kabel følger med - rett til å plugge i TV'n. Kameraet er med Infrarødt lys (IR), som gjør at du kan se hva som foregår hele døgnet. Ellers kan du få både PC tilkobling og trådløs overføring som tilleggsutstyr, eller du kan få "løse" kamerakit separat om du har egen kasse.

Priser for fuglekasse HD kamera-kit m/IR og tilkobling til TV.

m/svarthvitt kamera **kr. 1.190**

m/farge kamera **kr. 1.490**

PC-tilkobling tillegg **+ kr. 390**

Tillegg for trådløst **+ kr. 1.480**

Spennende til bruk i skole og barnehage!

Flyktige motiver - Kunsten å fotografere fugler

Ny spennende norsk bok om fotografering av fugler. Her får du kunnskap trinn for trinn, om grunnleggende fotokunnskap, utstyr og alle de praktiske triksene som skal til for at du skal løfte bildene dine fra det ordinære til det spektakulære.

Boka og bildene er laget av *Christian Tiller* og *Terje Kolaas*. De har i mange år bergtatt oss med fuglebilder som går langt ut over det å avbilde fugler. De har dessuten årelang pedagogisk erfaring. I denne boka deler de uselvvisk av sin kunnskap.

Pris kr. 398

Boka er illustrert med fantastiske bilder og pedagogiske illustrasjoner.

FØRSTE BOK OM FUGLEFOTOGRAFERING LAGET I NORGE!

Fuglesang

På siden har boka taster og høyttaler.

Nyskapende bok med høyttaler!

Denne boken har stort format og en integrert lydavspiller som gjør det mulig å høre fuglen samtidig som man leser om den og ser bilde av den. Teksten og lydopptakene forteller om 150 av Norges mest karakteristiske fugler. Pris kr. 399

Produkter fra NOF

Kongeørn T-skjorte

De nye NOF skjortene er forseggjorte t-skjorter og sweatshirts av høy kvalitet og matchende farger med logoen til Norsk Ornitologisk Forening. Vi har valgt å produsere skjortene i miljøvennlig økologisk bomull, for de farger og størrelser der dette har vært tilgjengelig. Motivet er stilisert ut fra foto av Jan Ove Gjershaug.

T-skjorte hvit

T-skjorte grå

T-skjorte mørkeblå

Sweatshirt mørkeblå

T-skjorte kongeblå

Størrelser:
7/8, 9/10, 11/12,
S, M, L, XL og XXL

Pris T-skjorter
fra kr. 159 - 198

Pris Sweatshirt
fra kr. 249 - 269

Fugleplakater fra NOF

Ved fuglebrettet har 32 norske typiske fuglebrettarter. Ved fuglekassen har 16 typiske norske fuglekassearter. Tegner T. Haugskott (70x50cm), Pris kr. 70 pr. stk.

Krus med årets fugl - Hettemåke

Årets fugl 2011 er hettemåke. Norsk Ornitologisk Forening har valgt å sette fokus på arten som har gått mye tilbake de siste par tiårene. Motiv av Viggo Ree.

(Bildet er manipulert, det ferdige kruset kan se litt annerledes ut)

Vi har de fleste av krusene med årets fugl i lager. Krusene som er produsert ved Figgjo Porselen kom første gang i 1994 og er av meget god og solid kvalitet.

Pris pr. stk. kr. 98
(alle årganger)

Pris 12 stk krus
assortert kr. 990

